

22. Федунків З. Адміністративно-територіальний устрій та територіальні межі Галицької землі Руського воєводства // Краєзнавство. – 2015. – №3/4. – С. 187-198.
23. Чи зникне Тернопільська область з мапи України? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://trvamou.blogspot.com/2011/07/blog-post.html>

Abstract:

I. Huhul, M. Syvyi. FEATURES OF SOUTH-WESTERN TERNOPIL REGION ADMINISTRATIVE-TERRITORIAL SYSTEM FORMATION. The article analyzes the historical features of the administrative-territorial structure of the Ternopil region south-western (Buchatsky, Monastyrsky) districts formation. The emphasis is placed on the problems of modern decentralization in the region. Local united territorial communities and the demographic situation are characterized.

Key words: administrative-territorial system, decentralization, united territorial communities, demographic situation.

УДК 911.3 : 32 (477.82)

РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ МІСЦЕВИХ ВИБОРІВ НА ПРИКЛАДІ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ (2006-2020 РОКИ)

А.КУЗИШИН

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

Стаття присвячена територіальній організації виборчого процесу на регіональному рівні, порівнянню кількості виборчих округів та кількості виборців у них, що характеризує особливості виборчого електорату населення на виборах до обласної ради у 2006-2020 роках.

Ключові слова: Тернопільська область. Електоральна географія, парламентські вибори, виборчі округи, результати виборів

Вступ. Електоральна культура формується сьогодні як на загальноукраїнському, так і на регіональному рівні. Такий елемент суспільного розвитку є ознакою формування повноцінної зрілості політичної культури населення. В різних регіонах України вона сьогодні перебуває на різних рівнях становлення. Дуже цікавою є характеристика електоральних уподобань населення на низовому рівні навіть в таких відносно політично однорідних областях як Тернопільська. Під впливом різноманітних факторів ця територія, незважаючи на відносну компактність характеризується значними відмінностями електоральних уподобань населення. Для оцінки виборчого процесу важливим є розуміння та огляд формування виборчих округів, які можуть визначати прихильність електорату до певної політичної сили.

Виклад основного матеріалу. Місцеві вибори є відзеркаленням поглядів регіонального (місцевого) електорату. Організаційні заходи виборчого процесу насамперед характеризуються технологією формування виборчих округів. Ми здійснювали дослідження цього процесу в попередніх наукових розвідках [2-6], а тому є можливість співставлення тривалого, як для електоральної географії, відрізка часу.

Технологія формування виборчих округів покликана представити волевиявлення громади певної території. З практичної позиції вони представляють територіальні підрозділи, що повинні формуватися за принципами рівного виборчого права та пропорційності (для співставності електоральної прихильності округи мають бути приблизно однакові за кількістю виборців та характером заселення; також при їх формуванні враховуються фактори адміністративного устрою, природних меж, кордонів громад, об'єднаних спільними інтересами). Доступ до даних по формуванню округів дозволяє оцінити «рівність голосів» (рівне виборче право), порівнявши співвідношення кількості виборців до кількості представників у кожному окрузі. Маючи доступ до даних щодо меж виборчих округів, групи можна встановити наявність дискримінації в нарізці округів або помітити ознаки «джеримендерингу» (– певні територіальні маніпуляції, які можуть бути помічені під час формування виборчих округів, дозволяють певній партії чи групі отримати політичні переваги за рахунок комунікативного впливу з межами округів). Кількість округів Центральна виборча комісія

(ЦВК) визначає, виходячи із Державного реєстру виборців. В законі передбачено, що округи створюються із приблизно рівною кількістю виборців із відхиленням не більше 12 %. ЦВК виходить із того, що орієнтовна середня кількість виборців в одному окрузі становить 161 125 осіб. Основною територіальною одиницею виборчого процесу виступають виборчі дільниці, які утворюються з чисельністю від двадцяти до двох тисяч п'ятисот виборців. При цьому, Закон не визначає, наскільки кількість виборців у окремих округах може перевищувати, чи навпаки «недоотягувати» до середньої кількості виборців. Такий діапазон пропонується у Кодексі належної практики у виборчих справах Венеціанської комісії. «Максимально можливе відхилення від норми не мало б перевищувати 10%, але в жодному разі не може перевищувати 15%, за винятком особливих обставин (захист інтересів компактно розселеної меншини, адміністративна одиниця з низькою щільністю населення)», – йдеться у п. 2.2. документу [6].

В 2006 та 2009 рр. в межах області було виділено п'ять виборчих округів, які сформували територіальну основу виборчого процесу в Тернопільській області (в загальноукраїнській нумерації – від 164 до 168 виборчого округів.).

Таблиця. 1

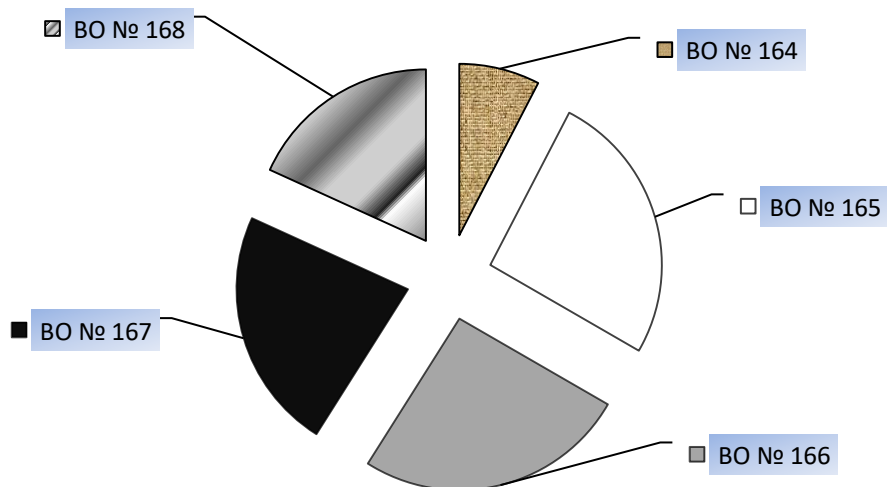
Територіальна організація виборчого процесу в Тернопільській області в ході виборів до обласної ради 2006, 2009 рр. *

Номер округу	Кількість виборчих дільниць	Центр округу	Території, що відносяться до округу	Кількість населення, що має виборчі права, тис. осіб
164	87	м. Тернопіль	м. Тернопіль	175,5
165	294	м. Кременець	Збарзький, Зборівський (з населеними пунктами Залозецької селищної, Бзовицької, Білоголівської, Вовчківської, Гає-Розтоцької, Гає-За-Рудівської, Гарбузівської, Городищенської, Гукалівської, Загір'янської, Кобзарівської, Малашовецької, Мильнівської, Мшанецької, Нестерівської, Оліївської, Панасівської, Перепельницької, Ратишівської, Ренівської, Серетецької, Тростянецької, Чистопадівської сільських рад), Кременецький, Лановецький, Шумський райони	168,0
166	293	м. Бучач	Бережанський, Бучацький, Зборівський (за винятком населених пунктів, включених до виборчого округу № 165), Козівський, Монастириський, Підгаєцький райони	178,9
167	261	м. Тернопіль	Гусятинський, Підволочиський, Теремовлянський, Тернопільський райони	187,1
168	208	м. Чортків	Борщівський, Заліщицький, Чортківський райони	160,8
Всього	1143			870,3

* складено за www.cvk.gov.ua/pls/vd2002/WEBPROC2V?kodvib=400&kodreg=61

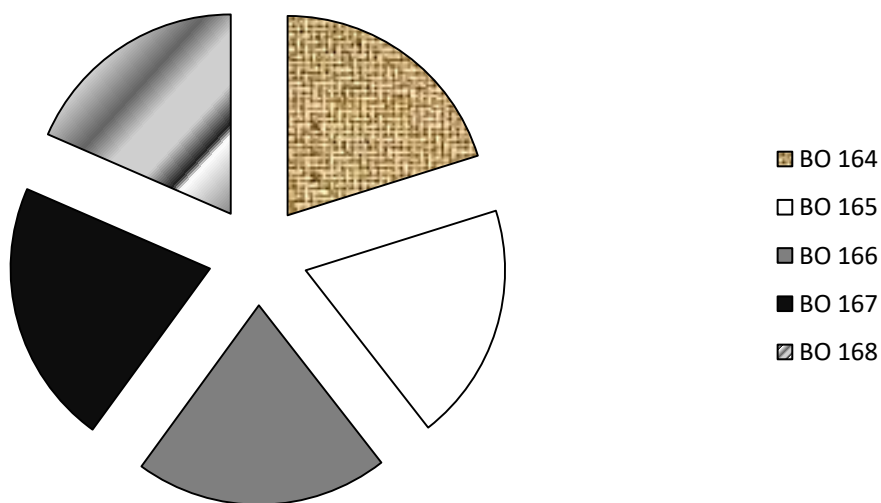
Як видно з табл. 1 та рис. 1 основна частка виборчих дільниць в Тернопільській області зосереджено в 166 та 167 виборчих округах з центрами в мм. Тернопіль та Бучач (загалом на ці два округи припадає понад 48 % виборчих дільниць області). Водночас в обласному центрі, що відноситься до 164 виборчого округу функціонує найменша кількість виборчих дільниць.

Розподіл кількості виборчих дільниць в Тернопільській області

Якщо ж співставляти розподіл виборчих дільниць та кількості виборців в них, то з рис. 2 видно, що розподіл учасників електорального процесу в ході виборчих кампанії 2006 і 2009 рр. був практично рівний, пропорційний, незважаючи на кількість виборчих дільниць.

Розподіл кількості виборців в виборчих округах Тернопільської області

На місцевих виборах 2015 року було вимушено застосовано укрупнюючу джерімендрінгову технологію – зменшення кількості виборчих округів згідно з чинним законодавством. Число територіальних виборчих округів (а відповідно і число депутатів) було зменшено до 64 (попередньо Тернопільська область ділилась на 120 ТВО з виборів депутатів до обласної ради).

Критерієм нарізки виборчих округів було обрано кількісний показник виборців. Найбільший округ, з числом виборців 18,4 тис осіб, охоплює одну з частин м. Тернополя (до речі, в обласному центрі розташовуються і інші два округи з найбільшою кількістю виборців). Найменша кількість виборців – 9,5 тис. виборців, приписана до 34 ТВО, що охоплює північно-східну частину Підволочиського району. Таким чином коливання в чисельності виборців в межах виборчих округів складає майже 50 %, що важко назвати позитивним показником в плані репрезентативності інтересів конкретних громад.

Другим показником нарізки, який варто оцінити є кількість округів в межах адміністративних одиниць обласного рівня. Так, 12 округів представлено в м. Тернополі. По чотири виборчі округи є в Борщівському, Бучацькому, Гусятинському, Кременецькому, Тербовлянському, Тернопільському

районах; по три – в Заліщицькому, Збараському, Зборівському, Підволочиському, Чортківському районах. Лише по два округи представлено в Бережанському, Козівському, Лановецькому, Монастириському, Шумському районах. І тільки один округ представлено в Підгаєцькому районі. Якщо оцінювати описаний підхід з позиції кількості виборців, він себе однозначно оправдує, але його застосування з позиції територіальної організації є дещо ускладненим, так як велика кількість населених пунктів, які входять до округу не дозволяють рівномірно розподілити увагу депутата на проблеми конкретного поселення (зокрема, такі переконання формуються на основі огляду територіального охоплення ТВО № 2 (частина Бережанського району), ТВО № 19 (частина Збараського району), ТВО № 23 (частина Зборівського району), в кожному з яких понад 35 населених пунктів).

В 2020 році територія області ділиться на шість виборчих округів для формування обласної ради. Переформатування виборчих округів було викликане адміністративною реформою, що мала бути узгоджена з територіальною організацією виборчого процесу. Щоправда, кількість депутатів обласної ради залишилась беззмінною, що варто вважати позитивним моментом та ознакою нормування виборчого процесу на території області.

Таблиця 2

Територіальна організація виборчого процесу в Тернопільській області на виборах до обласної ради 2020 року*

Номер округу	Території, що відносяться до округу	Кількість населення, що має виборчі права, тис. осіб
1	Кременецький район (Борсуківська сільська громада, Великодедеркальська сільська громада, Вишнівська селищна громада, Кременецька міська громада, Лановецька міська громада, Лопушненська сільська громада, Почаївська міська громада, Шумська міська громада) – 8 ОТГ	107,6
2	Тернопільська міська громада – 1 ОТГ	179,0
3	Частина Тернопільського району (Бережанська міська громада, Великоберезовицька селищна громада, Великогаївська сільська громада, Залозецька селищна громада, Зборівська міська громада, Козівська селищна громада, Козлівська селищна громада, Купчинська сільська громада, Нараївська сільська громада, Озернянська сільська громада, Підгаєцька міська громада, Підгороднянська сільська громада, Саранчуківська сільська громада) – 13 ОТГ	130,7
4	Частина Тернопільського району (Байковецька сільська громада, Білецька сільська громада, Великобірківська селищна громада, Збараська міська громада, Золотниківська сільська громада, Іванівська сільська громада, Микулинецька селищна громада, Підволочиська селищна громада, Скалатська міська громада, Скориківська сільська громада, Тербовлянська міська громада) – 11 ОТГ	128,3
5	Частина Чортківського району (Білобожницька сільська громада, Бучацька міська громада, Заводська селищна громада, Золотопотіцька селищна громада, Коропецька селищна громада, Монастирська міська громада, Нагірянська сільська громада, Товстенська селищна громада, Трибухівська сільська громада, Чортківська міська громада) – 10 ОТГ	130,3
6	Частина Чортківського району (Більче-Золотецька сільська громада, Борщівська міська громада, Васильковецька сільська громада, Гримайлівська селищна громада, Гусятинська селищна громада, Заліщицька міська громада, Іване-Пустенська сільська громада, Колиндянська сільська громада, Копичинецька міська громада, Мельнице-Подільська селищна громада, Скала-Подільська селищна громада, Хоростківська міська громада) – 12 ОТГ	125,9
		801,8

* складено за

https://www.cvk.gov.ua/pls/vm2020/pvm115pt001f01=695pt00_t001f01=695pid112=1pid100=61rej=0.html

---

В межах області дотримується традиція гіпербалізованої кількості електорату в міському окрузі обласного центру (179 тис. виборців). В інших округах кількість виборців є на 27-40 % меншою, ніж в вище згаданому вище. Ймовірно, така суттєва амплітуда є передумовою до певних маніпуляцій в орієнтації на певні політсили або окремих кандидатів (це побажання неодноразово звучало в різних документах європейських комісій щодо організації та проведення виборів). З таблиці 2 видно, що на території територіального найбільшого в нових межах Тернопільського району виділяється два округи, в одному з яких зосереджена найбільша кількість об'єднаних територіальних громад (13). Також досить багато ОТГ входить до південно-східного територіального округу, який об'єднує 12 ОТГ.

Висновки. За роки Незалежності сформувалися підходи та технології щодо раціоналізації формування виборчих округів. Критеріями для цього насамперед є адміністративно-адміністративні обмеження, а також кількість виборців. За період 2006-2020 рр. в ході підготовки та проведення чергових та позачергових виборів були здійснені переформатування виборчих округів. Це привело до змін в перерозподілі тих, хто має право голосу і можна припустити, що може позначитися на результатах голосування. Адміністративна реформа стала приводом до оновлення виборчих округів в 2020 р. Ймовірно, що вона буде вдосконалюватися в ході наступних виборчих кампаній вищого рівня.

Література:

1. Країна по полицях. Тернопіль. Дзеркало тижня, 2020. Режим електронного доступу: <https://zn.ua/project/miscvivybory2020/ternopil> (дата звернення: 29.12.2020).
2. Кузишин А.В. Зміна електоральних уподобань населення Тернопільської області в світлі результатів місцевих виборів. Наукові записки. Серія: Географія. Тернопіль, 2010. № 2. С. 59-63.
3. Кузишин А.В. Політична географія області // Географія Тернопільської області: монографія. В 2-х т. Т. 2. Населення. Господарство. За ред. М.Я. Сивого та Л.Б. Заставецької. Тернопіль: Крок, 2017. С.324-339.
4. Кузишин А.В. Прояви електоральної культури на виборчому полі областей Карпатсько-Подільського регіону // Вісник Одеського національного університету. Серія: Географічні та геологічні науки. – Одеса, 2017. – Том 22. – № 30. – С. 162-172.
5. Кузишин А.В. Тренди електоральних уподобань населення Тернопільської області // Тернопільщина: цілі і потенціал сталого природокористування. Монографія / за ред. Л.П. Царик. Тернопіль: СМП «Тайп», 2016. – С.486-494.
6. Кузишин А.В. Суспільно-географічний аналіз підсумків виборів до Верховної Ради України в межах Тернопільської області (2012-2019 рр.). Вісник Тернопільського відділу Українського географічного товариства. Тернопіль: СМП «Тайп». № 3 (випуск 3), 2019. С. 15-23.
7. https://www.cvk.gov.ua/pls/vm2020/pvm115pt001f01=695pt00_t001f01=695pid112=1pid100=61rej=0.html
8. www.cvk.gov.ua/pls/vd2002/WEBPROC2V?kodvib=400&kodreg=61

Abstract:

Kuzyshyn A. RETROSPECTIVE ANALYSIS OF THE TERRITORIAL ORGANIZATION OF LOCAL ELECTIONS ON THE EXAMPLE OF TERNOPIIL REGION (2006-2020)

Article is devoted to the territorial organization of the electoral process at the regional level in the region, the comparison of the number of constituencies and the number of voters in them characterizing features of the population electorate in elections to the regional council in 2006-2020.

Keywords: Ternopil region, electoral geography, parliamentary elections, regions of constituencies, election results.